

БӨЛІМ: ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

АБАЙ «АДАМ БОЛ»

ЖАРИЯЛАНДЫ
02.05.2020СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/72795/>

Абай Құнанбаев өз заманының көрнекті ойшылдарының бірі. Абай дәуірі өткенді бүгінгі күнмен байланыстыратын құнды көпір. Сондықтан Абай әр түрлі дәуірлерде өзінен бұрын өмір сүрген ғалымдар мен ойшылдардың ілімдерін терең зерттеді. Демек, оның философиялық арсеналында дала заңы тұрғысынан Сократтың, Платонның, Аристотельдің ойлары мен тұжырымдарына толықтырулар бар екені айқын.

Абай адам мәселесін – Шығыста бейнелейді, бұл бүкіл философияның басты мәселесі. Абай адамгершілік қасиеттер туралы ілімді дамытады. Адамның адамгершіліке жетілуінің гуманистік принциптерін алға қоя отырып ұлттық және эстетикалық категорияларды зерттеуінде адамның танымдық қабілеттері мен қазақтың ұлттық өмір салтындағы ерекшеліктерін қарастырады.

Оның ең жоғары этикалық идеалы Абай «Адам бол» моральдық формуласында — «ер бол!», «Адам деген атқа сай – мен ер екенімді мақтан тұтамын!»- деп жазды, ол ең алдымен жастарға арнап. «Адам бол» адамгершілік қағидаңызды алға жылжытыңыз! Сонымен қатар Абай тәрбие мен білімнің адамгершілік мақсаттарын анықтады.

Абайдың пікірі бойынша білім берудің ең үлкен мақсаты – баланы жұмысшы және патриот ету, ал оқытудың мақсаты – ғаламды танып білу, білім, білім және мамандық алу. Абай адамгершілік тәрбиесінің негізгі құралы ретінде халықтың еңбектері мен ағартушылық мәселелерін қарастырады. Оның поэзияда, прозада, адам өміріндегі еңбек туралы білмейтін шығармалары жоқ.

Абай еңбекті адамның өмірлік қажеттілігі және мораль негізі ретінде бағалайды. Еңбек адамы – нағыз игіліктің иесі, оның пікірінше, «Адамның ауылдары» — қасиетті адам. ... Әрдайым және барлық жерде, саудада, еңбекте, оқуда, байлық көбейеді ». Егер сіз жұмыс жасамасаңыз, сіз әрқашан жалынып, ешқашан асқазаныңызды толтырмайсыз. Тек еңбек қана сізге абырой мен құрмет әкеледі. Ешқандай лас жұмыс жоқ, ешқандай жұмысты қабылдамаңыз» деген еді.

Абай қолөнер мектебіне қазақтардың отырықшы өмірге көшуіне ықпал ететін маңызды іс-шаралардың бірі ретінде қарады. Ол жас ұрпақты («Толық Адам») жан-жақты тәрбиелеуді нағыз әдемі, шынайы адамды барлық өрескел, жиіркенішті, надан, реакцияшыл өмірден, адамдар арасындағы қарым-қатынастан ажырата алмайтындай

елестете алмады. Еңбекте адамның барлық қажетті күштері дамып, іске асатындығын ескерді.

Абай философиясындағы ақыл-ой әрекетінің ең жоғарғы деңгейі – сана немесе себеп, ол адамның шын болмысын байланыстырады. Себеп, жердегі болмыстың мәнін ашу арқылы, ол адамның материалдық, пәндік-практикалық іс-әрекетімен байланыстра отырып, адам ол үшін белсенділік, әрекетсіздік, тоқырау бұзушы болуға міндеттеді.

Абай адамгершілікті өлшем ретінде қарастыра отырып, адам бақытының мәні туралы көп ойлады. Ол адам бақытқа ұмтылуы керек, бақытты болуға ұмтылу адамдардың өмірін анықтайтын маңызды фактор деп санайды.

Ол өмір мен бақыттың мағынасын білімде, жұмыста, адамдардың игілігі үшін жасалған игі істерде, олардың мәні зор. Дегенменде еңбек тәрбиесі бір уақытта балада еңбек сүйгіштілікті қалыптастырады. Яғни өмірге деген сүйіспеншілік пен еңбекке деген сүйіспеншілік және оған өмір бойы қызымет еткендігінде еді.

Абай Құнанбаев Шығармаларының бір томдық толық жинағы.- Алматы. 1961.

Арынов Жумакан Маканович

Тарих ғылымдарының кандидаты,

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ аға оқытушы.

КМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.